

Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

Сучасні соціально-гуманітарні дискурси

Матеріали
IV Всеукраїнської
науково-практичної конференції
з міжнародною участю

Частина III

22 березня 2014 р.
м. Дніпропетровськ

УДК 009(51)
ББК 6/8я52
С 74

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. Шепелєв М. А.
д-р філос. наук, проф. Шевцов С. В.

**Друкується за рішенням Вченої ради
факультету суспільних наук і міжнародних відносин
ДНУ ім. Олеся Гончара
(Протокол № 9 від 20 березня 2014 р.)**

Редакційна колегія:

д-р філос. наук, проф. Токовенко О. С. (науковий редактор), д-р істор. наук, проф. Городяненко В. Г., д-р політ. наук, доц. Тупиця О. Л., д-р філос. наук, проф. Осетрова О. О., к. політ. наук, доц. Пашченко В. І. (відп. секретар).

С 74 «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси». Матер. IV Всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. м. Дніпропетровськ, 22 березня 2014 р.): у 3-х частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2014. – ч. 3. – 228 с.

У збірнику подано матеріали Четвертої всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук», яка відбулася 22 березня 2014 р. Коло обговорених проблем: політичні науки в Україні та світі, зовнішня політика України та міжнародні відносини, досягнення філософії та культурологія, проблеми та перспективи історичної науки в Україні, соціологія та соціальна робота, регіоназнавство та краєзнавчі дослідження.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також аспірантів і студентів соціально-гуманітарних факультетів.

ISBN 978 - 966 - 8676 - 97 - 3

УДК 009(51)

ББК 6/8я52

© Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара, 2013
© Колектив авторів

ЗМІСТ

Секція «Філософія та релігієзнавство» Секция «Философия и религиоведение»

Айтов С.Ш.	Теорія динаміки наукового пізнання Т.Куна і когнітивні підходи історичної антропології	7
Алексюк І.А.	Каузально-історичний погляд на терміни природних видів	9
Божко О.О.	Життя і мученицька кончина криворізького священика Михаїла Пухальського (†1918)	12
Войтюк І.В.	Роль вищої освіти в утвердженні духовного та релігійного начал в якості ціннісної основи сучасного українського суспільства	15
Волинець О.О.	Солідарність як принцип суспільно-політичного буття у працях митрополита Андрія Шептицького	17
Волобуєва С.В.	Девіантні процеси в суспільстві: аналіз наукових підходів до пояснення їх сутності та основних форм прояву в сучасній Україні	20
Дерев'яно А.В.	Науково-технічна революція як соціально-революційний чинник розвитку	24
Кобетяк А.Р.	Базові імперативи толерантності	28
Красіков М.	Визначення поняття інформаційного суспільства	31
Мельничук Ю.І.	Динамічний потенціал українського православного проповідницького слова у площині сучасних соціокультурних умов	34
Зубарев Р.А.	Зовнішня реклама: проблеми в культурній сфері сучасного українського суспільства	37
Муляр В.І.	Марсилій Падуанський: титан політичної філософії епохи Відродження	40
Муха О.Я.	«Особливий час» естетичного переживання	43
Огірко О.В.	Сучасні проблеми викладання релігієзнавства	46
Остапчук Г.О.	Етатистська та етніцистська модель нації в концептуальних побудовах ХХ ст	49
Шугайло И.В.	О необхідности медиафилософии	52
Соболевський П.А.	Принцип кооперації як центральна категорія інференційної прагматики П. Грайса	55
Соколовський О.Л.	Трансформація антитринітарного віровчення і культу в Україні в кінці ХІХ – ХХ століттях	58

Божко О. О.

ЖИТТЯ І МУЧЕНИЦЬКА КОНЧИНА КРИВОРІЗЬКОГО СВЯЩЕНИКА МИХАЙЛА ПУХАЛЬСЬКОГО (†1918)

XX століття для Криворіжжя, як і в цілому для нашої країни, виявилось аж надто буремним. Воно рясніє своїми переломними подіями, які, незважаючи ні на що, наче гострим ножем пройшлися по долі не однієї людини. Утворення в 1996 році Криворізької єпархії вдихнуло нове життя у простори, що розкинулися уздовж річок Інгулець і Саксагань. Завдяки цій події стало можливим повернення до пам'яті народу імен сотень людей, пов'язаних з Кривим Рогом своїми думками і діями, цілої плеяди духовних пастирів та поводитирів нашого народу, які поклали своє життя на служіння Богу і людям, а в часи безбожних гонінь мужньо сповідували та захищали свою віру навіть до смерті. У даній статті мова піде про одного з криворізьких пастирів – священика Михайла Пухальського, настоятеля церкви Різдва Пресвятої Богородиці.

Стосовно молодих років майбутнього священика Михайла Пухальського на даний момент ми не володіємо жодними певними відомостями. Є лише непрямі дані, оперуючи якими, однак, можемо робити цілком ймовірні припущення. Зокрема, знаючи рік вступу Михайла до Одеської духовної семінарії (1885) [1, с. 543] і враховуючи те, що цьому обов'язково передувало навчання в духовному училищі, яке продовжувалося 4 роки, і те, що вступали до нього у віці 12 років, провівши відповідні розрахунки можемо орієнтовно визначити рік народження Михайла Пухальського – 1869. Відносно соціального походження та родинного оточення майбутнього священика так само відсутні достеменні дані. На даний час ми можемо лише навести відомості, що станом на 1873 рік в Кривому Розі у Миколаївській церкві служили два священики з таким прізвищем: отець Павло Пухальський та отець Іоанн Пухальський [2, с. 204]. У яких родинних стосунках вони знаходилися між собою і яке відношення мали до Михайла наразі не можемо сказати нічого певного, але бачимо, що всі вказані священнослужителі пов'язані з нашим краєм, і це може послужити відправною точкою для подальших пошуків. У всякому випадку, на наш погляд правомірно припустити, що Михайл Пухальський народився у сім'ї священика.

Початкову освіту Михайло отримав, скоріш за все, у церковно-приходській школі при храмі, де служив його батько, потім продовжив навчання у духовному училищі. За результатами складених вступних іспитів у вересні 1885 року він був зарахований до Одеської духовної семінарії [1, с. 543]. Але його навчальні досягнення були значно скромнішими, порівняно з однолітками. Очевидно, навчання давалося нелегко майбутньому священику, оскільки в 1886 році Михайло був залишений на повторний

курс у 1 класі через малу успішність [3, с. 468]. Проте, того ж року до 1 класу Одеської духовної семінарії з Херсонського духовного училища перевели Володимира Бабуру [4, с. 408], і ці два майбутніх криворізьких пастиря, настоятелі храму Різдва Пресвятої Богородиці, таким чином, навчалися в одному класі. У той же час в семінарії осягав богословську науку ще один майбутній криворізький священик – Діодор Якубович, який навчався на два класи старше [3, с. 466]. Напевно, ця обставина, правда дещо пізніше, істотно вплинула на подальший життєвий шлях усіх згаданих осіб, адже ніхто з них не знав, що готувало для них майбутнє і чого чекати за черговим вигином долі.

Оскільки навчання в семінарії продовжувалося протягом шести років, можемо визначити, що Одеську духовну семінарію Михайло Пухальський закінчив 1892 року. Напевно, незабаром він одружився та прийняв священний сан. Перше місце його пастирського служіння для нас не відоме. Однак, станом на 1901 рік отець Михайл здійснював своє служіння у Миколаївській церкві села Володимирівка Новоодеського благочинницького округу Херсонського повіту на місці другого священика під керівництвом настоятеля храму священика Павла Смирнова. Приход Миколаївської церкви був дуже великим. Крім самої Володимирівки, де знаходилася церква, до нього належало ще й 16 присілків. Загальна кількість прихожан складала 6 215 осіб: 3 102 чоловіків та 3 113 жінок. До них також необхідно додати 964 особи, які проживали у межах приходу тимчасово, та 31 розкольників (старовіра). Тож, як бачимо, навіть на двох священиків справ у парафії вистачало. Разом з настоятелем отець Михайл викладав Закон Божий і, можливо, й інші предмети у тих початкових навчальних закладах, які знаходилися на ввіреній їхнім турботам території. А їх було тоді чимало: 1 церковно-приходська, 1 міністерська, 3 земські школи та 1 школа грамоти. За штатним розписом Миколаївської церкви батюшка не отримував казенного жалування, тому знаходився повністю на утриманні прихожан. Проживав у церковному приміщенні [5, с. 217 – 218].

Наступним місцем служіння отця Михайла стала Олександрівська церква містечка Велика Олександрівка Херсонського повіту. Саме тут застала його російська революція 1905 – 1907 років, яка стала першим випробуванням некерованою народною стихією, що могла змести усе на своєму шляху. У Великий Олександрівці отець Михайл прослужив до 28 жовтня 1907 року, коли був призначений настоятелем Різдва-Богородичного молитовного будинку у містечко Кривий Ріг [6, с. 572].

Від свого попередника та товариша по семінарії священика Володимира Бабури [7] отець Михайл отримав не малий спадок. На початку ХХ століття парафія храму Різдва Пресвятої Богородиці нараховувала 2 184 особи: 1102 чоловіки, 1078 жінок і 4 розкольники (старообрядці). З огляду на дедалі інтенсивніший промисловий розвиток Криворіжжя можемо з упевненістю стверджувати, що чисельність прихожан зростала з кожним роком. Крім найближчих мешканців Кривого Рогу до храму були приписані ще й жителі присілків сусідньої Катеринославської губернії Шмакове (за 5 верст від храму) та Дубова Балка (за 12 верст). Проживав отець Михайл у будинку на церковному подвір'ї, а в сусідньому, де розміщувалася церковно-приходська

школа, – викладав Закон Божий та спрямував навчально-виховний процес формування і розвитку підростаючого покоління [5, с. 247].

Завдяки зусиллям священика Михаїла Пухальського було вдосконалено архітектурний вигляд храмової споруди. В ході реконструкції у 1909 році було надбудовано баню на підпружних арках та виведено бокові крила. З того часу Різдво-Богородичний молитовний будинок офіційно отримав статус церкви [6, с. 572].

Фото 1914 року, яке дивом збереглося, незважаючи на вир бурхливих подій ХХ століття, містить зображення отця Михаїла з сім'єю. Це дозволяє встановити нам, що батюшка з дружиною мав четверо дітей: трое дівчаток і одного – найменшого – хлопчика. Можливо, він також міг би продовжити шлях свого батька ставши священиком, або, отримавши належну освіту, – послужити своєму народу в іншій галузі. Однак, усе склалося зовсім не так, як передбачувалося.

Перша світова війна, яка ввижалася усім на самому своєму початку короткочасною і переможною, виявилася насправді затяжною та кровопролитною. Вона підняла на поверхню увесь бруд, який ховався в глибині душі нашого народу. Під впливом згубної пропаганди почали деморалізовуватися усі верстви населення. В результаті, 1917 року відбулася революція, яка повалила монархію і привела до влади Тимчасовий уряд, але і він не зміг довго втриматися на плаву. В Україні ж, на хвилі революційних потрясінь, до влади прийшла Центральна Рада, яка для захисту від більшовиків запросила у країну австрійські та німецькі війська, що дотепер буди ворогами у світовій війні. Можна лише уявити, який безлад творився навкрузи. Все перемішалось до купи: більшовики, німці, прихильники Центральної Ради і, звичайно ж, ті, хто був ласий поживитися на чужому горі.

В таких жахливих умовах серед хаосу і терору в березні 1918 року після трьохгодинних знущань і тортур у своєму будинку на церковному подвір'ї був вбитий 49-річний священик Михаїл Пухальський відомим місцевим бандитом Микитою Тетіором, який, напевно, хотів нажитися за рахунок церковної громади. Похований батюшка був на цвинтарі поблизу Миколаївської церкви. Як довелося родині закатованого священика можна лише уявити, і то не сповна. Кара Божа не залишила без покарання жорстокого убивцю: у серпні того ж 1918 року він загинув у перестрілці з представниками Державної Варти (поліції часів гетьмана Павла Скоропадського). Не може не викликати жаль і те, що навіть після мученицької смерті отець Михаїл не отримав очікуваного спокою. У 1933 році коли старший храм нашого міста був зруйнований, могили батюшки перенесли на цивільний цвинтар, і тепер місце поховання цього сповідника та мученика нових часів нам не відоме [6, с. 572].

З часу жахливих подій 1918 року пройшло майже століття. Проте ми повинні пам'ятати те, що відбулося, і з огляду на це не лише оплакувати минуле, але й робити усе можливе, аби нічого подібного не повторилося у майбутньому. А для цього необхідно враховувати історичний досвід, якого більше ніж вистачає у нашій Церкві.

Література:

1. Херсонские епархиальные ведомости. – 1885. – № 18.
2. Херсонские епархиальные ведомости. – 1873. – № 6.
3. Херсонские епархиальные ведомости. – 1886. – № 18.
4. Херсонские епархиальные ведомости. – 1886. – № 16.
5. Милянковский Ф., свящ. Памятная книжка для духовенства Херсонской епархии. – Одесса: Типография Е. И. Фесенко, 1902.
6. Мельник О.О., Балабанов С.В. Історична енциклопедія Криворіжжя. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – Т. І.
7. Божко О.О. «Благочестиваго корене пречестная отрасль...»: з життя настоятеля Різдо-Богородичного храму Кривого Рогу священика Володимира Бабури // «Актуальні проблеми соціо-гуманітарних наук». Матер. III всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 20 грудня 2013 р.): у 5-х частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2013. – ч. 4. – С. 50 – 54.

Войтюк І. В.

РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УТВЕРДЖЕННІ ДУХОВНОГО ТА РЕЛІГІЙНОГО НАЧАЛ В ЯКОСТІ ЦІННІСНОЇ ОСНОВИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Один із глобальних національних проєктів, який здійснює Україна – це шлях до європейської інтеграції, який має на увазі не тільки вступ до Європейського союзу, а й прийняття європейських цінностей та ідеалів, зміну стандартів в економіці та суспільній сфері. Найпотужнішим засобом культивування духовного життя є, і була освіта.

Проблеми в створенні релігійно-світської системи освіти в нашій державі, вважають представники християнських конфесій, мають довготривалий характер і здолати їх можна тільки якщо буде прийнята нова модель розвитку суспільства. Фундаментом в новому соціумі стане духовність релігійного гатунку, а зверху на нього буде покладено міцну матеріально-економічну будівлю. Такий погляд у майбутнє освітньої системи повністю узгоджується із загальними цінностями християнського віровчення і цілком може підтвердитися у практичному вимірі. Наприклад, ефективність національно-визвольного руху, під приводом Богдана Хмельницького, просвітницька діяльність греко-католицьких священиків у Західній Україні XIX – поч. XX століття.

За той час поки наша держава є незалежною і суверенною країною, можна було побачити як зростає роль релігійної компоненти в українському суспільстві. Але й понині держава не готова прийняти повністю очевидне – церква почала відігравати надзвичайно важливу роль у напрямі розбудови духовності. Там, де в радянські часи всюди і завжди була держава, нині, як правило, є церква. І в першу чергу церква бере на себе завдання по вихованню морально-етичного обличчя сучасного українського громадянина. По факту в багатьох державних освітніх закладах педагоги так чи інакше використовують сакральний матеріал у виховному процесі, та, на жаль, держава ігнорує подібні тенденції, віддаючи перевагу застарілим